

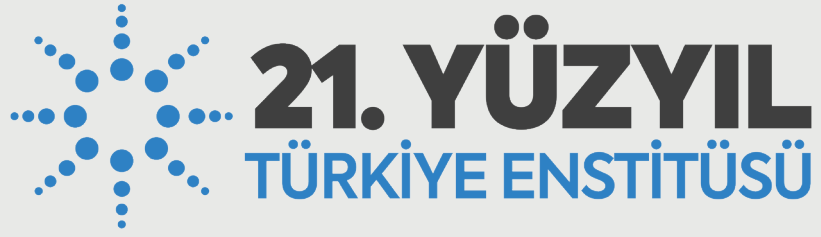
Özel Rapor

AYRIŞMADAN KUTUPLAŞMAYA, KUTUPLAŞMADAN ÇATIŞMAYA

Çetin GÜNEY

Ocak 2019

www.21yyte.org

İÇİNDEKİLER

- 6 A- Kavramsal Çerçeve
- 7 B- Türkiye’de Kutuplaşmaya Sosyal Bilimlerin Yaklaşımı
- 8 C- Cumhuriyet’in Kuruluşundan Bugüne Türkiye’de Siyasal Bölünmeler
- 9 D- Genel Kutuplaşma Alanları
 - 9 1- Sağ-Sol
 - 9 2- Alevi-Sünni
 - 9 3- Türk-Kürt
 - 10 4- Hayat Tarzları
 - 10 5- İller ve İlçeler Düzeyinde Kutuplaşmalar
 - 11 6- AKP-MHP ittifakı ile Muhalefet Arasında Kutuplaşması
 - 12 7- Erdoğan ile Bütün Türkiye Arasında Kutuplaşma
 - 13 8- Suriyeli Sığınmacıların Neden Olduğu Kutuplaşma

KÜNYE
OCAK 2019

HAZIRLAYANLAR
Çetin Güney

GRAFİK TASARIM
NURULLAH ARI

Çetin Güney

Çetin Güney 1964 Yılında Muş ili Bulanık ilçesinde doğdu. Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye bölümünde lisans, 9 Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi bölümünde siyaset bilimi alanında yüksek lisans yaptı. Yüksek lisans tez konusu “Demokrat Partiye Basın Muhalefeti: Akis Mecmuası Örneği” dir. 1992-1999 yılları arasında İçişleri Bakanlığı Trafik İstatistik Şube Müdürlüğünde ve İzmir Buca Belediyesinde memur olarak çalıştı. 1999-2008 arasında Ankara’da da faaliyet gösteren Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi’nde Türkiye Uzmanı, 58. ve 59. Hükümetlerde de sosyal politikalar konusunda danışmanlık yaptı. 2008 – 2011 yılları arasında Avrupa Birliği finansmanı ile yürütülen bölgesel kalkınma, göç, entegrasyon, stratejik Planlama, kent ekonomileri konulu projelerde görev aldı. Halen Türkiye’nin iktisadi ve sosyal tarihi, kurumlar tarihi ve biyografi alanında çalışmalarını sürdürmektedir. Alanıyla ilgili yazdığı makale ve ansiklopedi maddeleri bulunmaktadır. 2018 yılı itibarıyla İYİ Parti Stratejik İletişim Merkezi biriminde Türk siyasi hayatı, seçmen davranışı, siyaset teorisi bağlamında siyasal partiler, yerel yönetimler, Türkiye’nin iktisadi ve sosyal sorunları hakkında raporlar hazırlamaktadır.

ÖZET

Türkiye hızlanan bir tarzda ayrışmaya ve devamında kutuplaşmaya doğru yol almaktadır. Kutuplaşmanın bir adım ötesi özenle korumaya çalıştığımız toplumsal huzurun yok olmasıdır. Türk toplumunun ortak değerlerini aşındıran tasada kıvançta bir olma halini körelten bu sürecin durdurulması için başta iktidar olmak üzere toplumun bütün kesimlerine büyük sorumluluklar düşmektedir. Türkiye'nin normalleşmesi ve siyasetin doğal mecrasında devamı için siyasi kutuplaşmaların acilen dozunun düşürülmesi gerekmektedir.

Ayrışma ve kutuplaşmaların sonunda iç çatışma yaşayan yakın tarihimiz bize bu noktada yol göstermektedir. Türkiye geçmişe nazaran daha fazla kutuplaşmış durumdadır. Bu kutuplaşmanın iç çatışmaya dönüştüğü takdirde geçmişe nazaran daha tahripkar olması muhtemeldir. Kutuplaşmanın dozuna bağlı olarak toplumsal huzur ve barışı yeniden inşa etmek daha da zor olabilir. Dolayısıyla Türkiye'yi yönetme sorumluluğunda olan siyasilerin söz, eylemlerini toplumsal barış ve huzuru bozmayacak şekilde dile getirmeleri önem kazanmaktadır.

AKP'nin siyaseti kimlikler ve hayat tarzları arasında çatışmaya indirgeyen bu çatışmaların dozunu kendi kontrolünde ayarlayan yaklaşımı temsili demokrasiyi işlevsiz hale getirmektedir. Dolayısıyla demokratik siyasetin özünde varolan "ortak iyi" ye ulaşmak için fikirlerin düzeyli karşılaşmasının yerini kutuplaşma alırken bir anlamda siyasete de son verilmektedir. Ancak Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi tek adam rejimiyle parlamentoyu işlevsizleştirerek siyaseti doğrudan ortadan kaldırmıştır. Parlamenter siyasetin ortadan kalktığı bir ortamda kutuplaştırma rutinleştirilmiş bir yönetim pratiğine dönüştürülmektedir.

Sosyal Bilimlerin saha araştırmaları Türkiye tarihinin tekerrür ettiğini göstermektedir. Türkiye mekânların ayrıştığı, farklı aidiyetlerin birbirine dış bilemediği, müştereklerde uzlaşamadığı, muhabbet dilinin kaybolduğu bir zemine doğru sürükleniyor. Farklı siyasal kimlikler aynı mekânları paylaşmak yerine birbirlerinden uzaklaşıyorlar. Kaynaştırılamayan toplum tersine daha da ayrıştırılıyor. Dolayısıyla siyaset diyalog ve uzlaşma zemininden çekilmiş oluyor.

150 yıla yaklaşan parlamento geleneğine sahip, sivil toplum tecrübesi gelişmiş bir ülkede karar mekanizmasının cumhurbaşkanının iradesine bağlı olması günümüzde yaşanan kutuplaşmanın temel sebebidir. Kutuplaştırma krizleri yönetmek için bir enstrüman olarak kullanılmaktadır. Artan kutuplaşmanın neden olduğu çatışmaların güvenlik sorunu yarattığı bir gerçektir. Ancak bu kutuplaşmanın yarattığı çatışmaların etkin çözümü güvenliği artırmak yerine kutuplaşma yaratacak fiillerden kaçınmaktır. Çünkü kutuplaşmayı azaltmak yerine güvenlik odaklı politikalara yönelmek bir aşamadan sonra kutuplaşmayı daha da körükleyecektir.

Bu rapor ayrışma ve kutuplaşmanın bu gün itibarıyla engellenemediği takdirde yarının geç olabileceği hususunda kamuoyunu bilgilendirmeyi amaçlamaktadır.

GİRİŞ

Türkiye son zamanlarda çok fazla iç savaş senaryolarıyla anılmaya başladı. İlginç olan bu senaryoların “Arap Baharı” ertesinde artış kaydetmesidir. İç savaş senaryolarının gerçekleşme ihtimalinin 2019-2020 gibi yakın tarihlere çekilmesi Türkiye’nin geçtiği sürecin anlaşılmasını zorunlu kılmaktadır. Yaşanan süreci karakterize eden “ayrışma”, “kutuplaşma” gibi kavramlar gereken çözümler üretilmediği takdirde yaşanması muhtemel büyük trajedilerin öncesini anlatmaktadır. Dolayısıyla bu kavramların dolaşımda olması iç savaş için vasatın oluşmakta olduğuna yönelik bir uyarıdır. İç savaş vasatının oluşumunda AKP’nin parlamentoyu bay-pass eden, muhalefet partilerini sivil toplumu etkisizleştiren kolektif nefret ve hıncı teşvik eden tavrı katkı yapmaktadır. Tepede başlayan çözümsüzlükler ayrışmayı, ayrışmalar ise tarihi geleneksel fay hatlarını tetiklemektedir. Türk toplumu siyasi aktörler arasında acilen gerçekleşmesi gereken diyalog ve uzlaşmalara ihtiyaç duymaktadır.

Türkiye siyasal gündemi giderek uzlaşmadan, diyalogtan uzaklaşmaktadır. Parlamento muhalefetin ve iktidarın kavga arenasına dönmüş durumda. Siyaset ortak iyiye ulaşmak için siyasi parti mensuplarının fikir beyan ettikleri medeni olarak tartıştıkları zemin olmaktan çıkmış siyasi tartışmanın yerini münazara almıştır. Kimin kimi daha fazla bastıracağı, daha fazla ön alacağı bir zemine dönüşen siyasi alan gittikçe boşalmakta, daralmakta toplumun sorunların çözüm mecrası olmaktan uzaklaşmaktadır. Gerilimi bir yönetim tarzı haline getiren başta Erdoğan olmak üzere AKP’nin muhalefeti yok sayan, düşmanlaştıran tavrı parlamentonun enerjisini heba etmesine ve ülkenin gerçek gündeminden uzaklaşılmasına neden olmaktadır. Tek adam rejimiyle hepten çözüm odağı olmaktan uzaklaşan parlamento sokakları alternatif siyaset alanlarına dönüştürmektedir. Çözüm odağı olmaktan uzaklaşan parlamentonun sokağa tercümesi radikalizmdir. Başta Erdoğan olmak üzere AKP hükümeti siyasi çözümsüzlüklere kitlelerin tepkilerini ağırlaştırılmış asayiş önlemleriyle önleyebileceklerini düşünmektedirler. Sorunların kaynağına inerek çözüm yolları aramak yerine çözüm talep eden kesimleri kriminalize etmek, asayiş önlemlerini çeşitlendirmek, güçlendirmek sorunları ertelemek anlamına gelir. Otoriterleşme özünde bir çıkmaz yoldur, uzlaşma zeminine demokratik çerçeveye ihtiyaç duyulmadığı ölçüde otoriter bir rejimin daha fazla otoriterleşmekten başka bir seçeneği/imkanı yoktur. Hükümetin söz ve eylemleriyle motive ettiği Ayrışma ve kutuplaşma güvenlik odaklı temel hak ve hürriyetleri kısıtlayan düzenlemeleri fiiliyata geçirmek için zemin oluşturmaktadır. Hükümet toplumdan tabandan gelen hak taleplerini otoriter uygulamaları için gerekçe olarak kullanmaktadır.

A-Kavramsal Çerçeve

Türkiye demokrasinin olmazsa olmaz şartlarından uzaklaşırken aynı zamanda evrensel batı tipi bir rejimden uzaklaşmakta tek adamın her şeye karar verdiği Ortadoğu rejimlerine yaklaşılmaktadır. Türkiye'nin bu gün yaşamakta olduğu sürecin adlandırması için kullanılan kavramlar "Ayrışma" ve "Kutuplaşma"dır. "Ayrışma" "Kutuplaşma"ya nazaran daha yumuşak, daha az riskli bir durumu ifade eder. Kutuplaşma ise daha sert ve riskli bir durumu ifade eder. "Kutuplaşma tarafların arasındaki mesafenin artması; uçlara, kutuplara gidilerek, aradaki uzaklığın büyümesi olarak tanımlanabilir"¹ Dolayısıyla bu kavramların test edileceği en uygun zeminlerden biri kamuoyu araştırmalarıdır. 2016 yılında yapılan kamuoyu araştırması vahim sonuçlara ulaşmıştır. Araştırmaya katılanların %76'sının farklı siyasal partilerden biri ile komşu olmak bile istemediği %83'ünün kızının kendisinin uzak hissettiği parti taraftarı ile evlenmesini hoş karşılamayacağından bahsediliyor.² Bu araştırmanın sonuçlarının ne kadar yaygın olduğu bir yana ancak üzerinde ciddi olarak düşünülmesi gereken bir duruma işaret ettiği aşikârdır.

Araştırmanın dikkat çeken yanı ayrışmanın mekânsal bir düzeye ulaşmasıdır. "mekânsal ayrışma, adı üzerinde farklı toplumsal grupların mekanda birbirlerinden ayrı durma, birbirlerini uzak tutma eğilimini anlatan bir kavram. Kutuplaşma hemen her durumda mekânsal ayrışma ile birlikte varolurken, mekânsal ayrışma farklı dozlarda kutuplaşma ile birlikte varolabilir."³ Türkiye'de yaşanan ayrışmaların kutuplaşmaya dönüşme potansiyeli bir hayli yüksek görünüyor. Seçim haritalarına yansıyan mekânsal homojenlik aynı mekan içinde ve mekanlar arasında gerilimleri yükseltmektedir. Mekansal ayrışmanın en görünür sonuçlarından birinin AKP ve CHP'nin ülke mekanında bir arada olmadığı olamadığı birinin üstün olduğu yerde diğerinin barınamadığıdır.

Türkiye bir bakıma 1980 öncesinin mahallerin ayrıldığı içine kapandığı bir döneme gidiyor denebilir. 2000'li yıllardan itibaren seçim haritaları dikkatle incelendiğinde bu türden mekânsal ayrışma İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa şehirlerinde daha belirgin bir hale geliyor. 1980 öncesi mahalle düzeyinde ayrışmalar çatışmaların fitilini ateşlemiş asayiş 12 Eylül askeri müdahalesiyle sağlanabilmişti.

Bu gün itibarıyla Türkiye siyaseten sadece ayrışmıyor kutuplaşıyor/kutuplaştırılıyor. Ayrışma tek başına sorun oluşturmuyor. Ayrışma kutuplaşmayı teşvik ettiği için çatışma potansiyeli içeriyor. 2019 yılı biterken Türkiye'nin yaşadığı temel sorun iktidar maharetiyle toplumun kutuplaştırılması. Ancak kutuplaşmadan çıkış sanıldığı kadar aksine zorluklar içeriyor. Çıkışı zorlaştıran başta Erdoğan olmak üzere hükümetin kutuplaşmadan doğan gerilimleri bir yönetim pratiği olarak tercih etmesidir. Bu tercih iktidar tarafından seçim dönemlerinde rutine dönüştürülmüş durumdadır

¹ Emre Erdoğan-Pınar Uyan Semerci, Fanusta Diyaloglar Türkiye'de Kutuplaşmanın Boyutları, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2018, s.7.

² Türkiye Kurumsal Sorumluluk Derneği tarafından organize edilen Türkiye'de Kutuplaşmanın Boyutları Araştırması, <http://kssd.org/>

³ Oğuz Işık, Üç farklı Düzeyde Türkiye'de Benzeşme, Ayrışma Dinamikleri. Siyasetin ve Ayrışmanın Coğrafyası", Birikim Dergisi, Sayı 340, Ağustos 2017, s.8-9

B-Türkiye’de Kutuplaşmaya Sosyal Bilimlerin Yaklaşımı

Türkiye’de siyasal kutuplaşma parti taraftarları arasında mesafenin giderek artması, parti tercihlerinin kimlik olarak benimsenmesi olarak gündeme gelmektedir. Siyasal kutuplaşma aynı zamanda Türk toplumunun ortak değerlerini tahrip etmektedir. Geçmişe nazaran duygu dünyaları daha fazla bölünmüş bir toplumla karşı karşıyayız. Siyasal Kutuplaşma ile ilgili uluslararası karşılaştırmalar durumun vahametini gözler önüne sermektedir. “Dalton tarafından parti sistemi düzeyinde hesaplanan endeks değerlerine bakıldığında Türkiye 38 ülke arasından birinci sırayı almaktadır.” Yapılan hesaplamalar siyasal kutuplaşmaların zaman içinde yükseldiğini göstermektedir. Duygusal Kutuplaşma ile ilgili araştırmalara göre ise Türkiye Kenya ve ABD’den sonra üçüncü sırada yer almaktadır. Türkiye örneğinde parti tercihinin kimlik olarak tarif edilmesi hissedilen mesafeyi arttırmaktadır. Türkiye’de kutuplaşma çok boyutludur. Seçmenler diğer parti taraftarlarına yönelik yüksek sosyal mesafeye sahiptir, kendi partilerinin taraftarlarını ahlaken daha üstün görmektedir ve diğer parti taraftarlarının siyasal haklarının kısıtlanmasını savunmaktadır. Diğer parti mensuplarına yönelik sosyal mesafe, ahlaki üstünlük algısı siyasal hoşgörüsüzlük arasında güçlü ilişkiler vardır. Bu tavırlar “ötekileştirme” tutum ve davranışlarının devamı sayılabilir. Bir başka söyleyişle siyasal kutuplaşma siyasi parti tercihlerine dayalı bir “ötekileştirme” sürecidir. Bunu mümkün kılan siyasi parti tercihlerinin kimlikleşmesi ve bundan dolayı da kimlikler arası gerilimlerin siyasi arenaya taşınmasıdır.

Parti tabanları arasındaki farklar bir yana kutuplaşmaların en önemli belirleyicileri aidiyet hissi ve duygusal kutuplaşmalardır. Desteklediği parti taraftarlarıyla ortaklık ve aidiyet hissi daha yüksek olanlar daha fazla üstünlük hissetmektedirler. Duygusal kutuplaşma derecesinin de ahlaki üstünlük hissi üzerinde etkisi bulunmaktadır. Partiler ile kimlikler arasındaki özdeşleşme, grup dışlanması ya da grup üstünlüğü gibi kimliklerle ilişkili mekanizmaların siyasal alana taşınmasını sağlamıştır. Özellikle sahip olunan kimliğin gücü, başta duygusal kutuplaşmalar olmak üzere, diğer parti taraftarlarına yönelik sosyal mesafe ve siyasal hoşgörüsüzlük üzerinde yüksek sayılabilecek bir etkiye sahiptir.

Türkiye’de partiler ve kimlikler iç içe geçmiş, kimlikler arası mesafenin artması siyasal kutuplaşmayı arttırmıştır. Dolayısıyla partiler arasındaki kimliklere dayalı fay hatlarını keskinleştiren, derinleştiren ve vurgulayan “kimlik siyaseti”, siyasal kutuplaşmayı da arttırmaktadır. Başta AKP olmak üzere parlamentoda temsil edilen partilerin kimlikler arasında köprü görevi görmesi farklı kimliklere sahip bireyleri bir araya getirecekleri platformlar oluşturması gereklidir.

Aksi halde geç kalınmış olabilir. Bu gün itibarıyla Türkiye sesini yükselterek konuşanlarla sesini daimi olarak kısan kendi kendine oto sansür uygulayan bireylerin ülkesi olmuştur. Sesini yükselterek konuşanlar ötekinin sesini duymamakta kendi fikirlerinin mutlak doğru olduğuna inanmakta farklı seslerle karşılaşanlar kendi fikrini sorgulamaktansa, farklı sesi “sapkınlık”la suçlayabilmektedir. Oysa diğerinin görüşünü dinlemeye çaba gösterenler farklı görüşleri kabullenmeye daha açık olacaklardır.

AKP, MHP ve CHP örneğinde kimlikler üzerinden siyaset yapan partiler aynı zamanda tarih üzerinden kutuplaşma ayrıştırma alanı oluşturmaktadırlar. Tarih gündelik hayatın gereklerine göre yeniden inşa edilmektedir. Yakın tarih örnekleri arasında yer alan 15 Temmuz Darbe Girişimi ile Gezi Parkı olaylarına yaklaşım hususunda AKP ve CHP parti tabanlarına kutuplaştırıcı mesajlar verebilmektedirler.

Kutuplaşmanın henüz açık fiziksel şiddete dönüşmemesinin temel nedenlerinden biri ortak değerlerin halen güçlü olmasıdır. Ortak değerler zaman zaman parti aidiyetini aşabilmektedir. Buna en yakın örnek Türkiye’deki Suriyeli varlığına gösterilen tepkidir. AKP lideri R. Tayyip Erdoğan’ın Suriyelilere vatandaşlık vermeye kadar varan tavrına rağmen AKP seçmen tabanının %87’si Suriyelilerin anavatanlarına dönmelerini savunmaktadır.

C- Cumhuriyet’in Kuruluşundan Bugüne Türkiye’de Siyasal Bölünmeler

Cumhuriyetin kuruluşu sonrasında Türkiye’de en yaygın kabul gören kutuplaşma analizi batılı laik seküler seçkinlerin oluşturduğu merkezin dini geleneksel hayat tarzını benimseyen “çevre” ile çatışmasıdır.⁴ 1960 sonrasında Milli Nizam Partisinin kurulmasıyla başka biçimlere bürünen merkez çevre çatışması seküler/laik-dindar ayrımlar üzerinden tanımlanmış Mustafa Kemal Atatürk’ün çağdaş demokrasiyi hedefleyen reformları “Çevre”nin merkeze ulaşmasının önünü açmıştır.

⁴ Şerif Mardin, “Center-Periphery Relations: A Key to Turkish Politics?”, Daedalus, Vol. 102, No. 1, Post-Traditional Societies (Winter, 1973), pp. 169-190

D-Genel Kutuplaşma Alanları

1- Sağ-Sol

1961 Anayasasının sağladığı olanaklardan istifade ederek güçlenen 1965 seçimlerinde 15 milletvekili kazanarak Türkiye İşçi Partisi çatısı altında meclise girerek legal imkanları kullanan Marksist-leninist ideolojik hareketler 1968 yılında Fransa'da başlayıp dünyaya yayılan aktivist eylemlerle yükselişe geçerken Türk Milliyetçiliğini temsil eden hareketlerle çatışmaya yöneldi. Marksist-leninist silahlı terör 12 Mart 1971 askeri muhtırasıyla kısmen engellenmişti. 1974'den itibaren Marksist-leninist örgütler, terörü daha büyük bir ivme ile devrim stratejisi ile tırmanışa geçirmişti. Terör süreci 12 Eylül 1980 askeri darbesiyle geriletildi. 1989 yılında Sovyetler Birliği'nin çökmesiyle ideolojik iddiasını kaybeden Türk solu hakimiyetini kaybettiği gibi marjinalleşerek mikro terör eylemleri yapmaya devam etmektedir. 2018 itibarıyla esasen hiçbir zaman güçlü sosyolojik temeli olmayan sağ sol kutuplaşmasının zemini yok olmakla birlikte sağ ve sol kavramlar içerik değişimine uğramıştır.

2- Alevi-Sünni

Dindar "Çevre" içinde kutuplaşmalar geçmişte vardı. Türkiye İslam tarihinin kadim bölünmesini kendi özelinde yaşamış, alevi sünni kutuplaşması Çorum ve Kahramanmaraş örneklerinde fiziksel şiddete dönüşmüştü. Ancak çatışmalar lokal ölçekleri aşmamıştır.

Hükümetin Ortadoğu politikasını sünni mezhebin lideri pozisyonunda yürütmesi Alevi kesimde tepki doğurmaktadır. Alevi grup kimlikleri Sünnilere göre daha dominanttır. Alevi yurttaşlarımız kutuplaşma süreçlerinde daha reaksiyoner tavır belirleyebilmektedirler. AKP'nin mezhepçi politikaları alevi vatandaşlarımızı incitmektedir.

3- Türk-Kürt

1980'lerden itibaren PKK terör örgütünün eylemlerinin yükselmesi ve can alması Türk toplumunun geneli tarafından önce güvenlik güçlerinin çözmesi gereken bir sorun olarak algılanmıştır. Uzun yıllara dayanan çatışmalar, askeri kayıplar Türk milliyetçiliğinde tepki doğurmakla beraber Türk toplumu gelişmeleri sabır ve sağduyu ile izlemiştir. Ancak Eylül 2008 yılında Norveç'in Oslo şehrinde gerçekleşen PKK Terör Örgütü ile MİT arasında başlayan Temmuz 2009 yılında Başbakan R.T. Erdoğan'ın bilgisi dahilinde İçişleri bakanı Beşir Atalay'ın girişimleriyle önce Kürt açılımı, ardından Demokratik Açılım, en sonunda "Çözüm Süreci" olarak adlandırılan süreçlerin Türk

kimliği aşagılanarak sürdürölmesi buna mukabil terör örgütölünün saldırılarını devam ettirmesi Türk Kürt kutuplaşmasının yolunu açmıştır. Batı metropollerinde ilk kez doğu ve Güneydoğulu vatandaşlarımız sınırlıda olsa tepkiyle karşılanmaktadır.

Çözüm süreci istenen sonucu vermediği gibi Türk vatandaşların arasına nifak sokmuştur. Önce çözüm süreciyle bölge halkını gerçekleştmesi olanaksız beklentiler içine sokan sonrasında çözüm sürecinin Türk milliyetçiliğini güçlendirdiğini gören AKP, MHP'yi de yanına alarak, mesafeli durduğu, aşagıladı ve dışladı Türk milliyetçiliğini yedeğine almaya çalışmıştır. Kürt kökenli vatandaşlarımızı önce beklentiye sokan sonra dışlayan yaklaşım gösteren hükümet kendi eliyle Türk Kürt çatışmasının zeminini oluşturmaktadır. Bu gün itibarıyla böyle bir potansiyel vardır. Bu bakımdan bütün siyasi aktörlere sağduyu noktasında büyük sorumluluklar düşmektedir.

4- Hayat Tarzları

Hayat tarzları arasında yaşanan kutuplaşma AKP tarafından Türk toplumunun tamamına empoze edilmeye çalışılan tek tek bireylerin nasıl giyineceğine, ne içeceğine, kaç çocuk yapacağına, hangi okullara gidileceğine kadar varan müdahalelerden kaynaklanmaktadır. Özellikle laik ve seküler kesime yönelik rövanşist girişimler kutuplaşma yaratmanın ötesinde kimlikleri gettolaştırmaktadır. Kutuplaşma giderek demokrasi ile otoriterlik arasında çatışmaya dönüşmektedir. Hayat tarzları üzerinden oluşturulan kutuplaşma AKP'nin siyasi İslamcı kültürel hegemonya kurma girişimi olarak algılanmaktadır. Varılan aşamada tedirgin ve geleceğinden emin olamayan laik bir kitle söz konusudur.

5- İller ve İlçeler Düzeyinde Kutuplaşmalar

Türk toplumu seçim coğrafyaları incelendiğinde mekânsal olarak da ayrışmaktadır. Geçmişte bu ayrışmalar iller düzeyinde çatışmaya dönüşmüştü. Malatyalılık, Adanalılık gibi kimlikler geçmişte ayrışma nedeni olmuş bu yüzden özellikle spor müsabakaları çatışmaya dönüşmüştür. Bu gün siyaset eliyle iller ayrıştırılmaktadır. 24 Haziran seçimleri bu bakımdan laboratuvar işlevi görmektedir. İller ve ilçeler arası oy oranlarındaki fark oranı önceden tahmini kolaylaştırmaktadır. Örneğin Urfa Harran'dan %96 olasılıkla Tayyip Erdoğan'a, İstanbul Beşiktaş'ta ise %75 olasılıkla Muharrem İnce'ye, ya da Van, Özalp'in %84 olasılıkla Selahattin Demirtaş'a oy verdiği kolaylıkla tahmin edilmektedir.⁵ Siyasal kutuplaşmayı İstanbul örneğinde mahalle ölçeğinde analiz eden araştırmalar ilginç sonuçlara ulaşmaktadır. Şöyleki; Erdoğan'ın %95 oy aldığı Tuzla, Akfırat gibi mahalleler olduğu gibi tam tersine Muharrem İnce'nin %90'lara yaklaştığı Erdoğan'ın oy oranlarının tek haneli rakamlarda kaldığı Kadıköy, Caddebostan gibi seçim çevrelerinin varlığı ayrışmanın düzeyini göstermektedir.

⁵ Oğuz Işık, "24 Haziran Seçim Coğrafyası: Türkiye Siyasetinde Ayrışma Katmanları", Birikim, Eylül 2018, s. 97.

Mekansal ayrışma içinde mekânsal kutuplaşmayı potansiyel olarak barındırmaktadır. Dolayısıyla kutuplaşmalar potansiyel çatışma alanlarıdır. Siyasi Coğrafyanın iller ve ilçeler düzeyindeki projeksiyonu bölünmüş bir Türkiye tablosu resmetmektedir. Türkiye siyasi coğrafyasının ana çizgileri kabaca şöyle özetlenebilir:

24 Haziran 2018 seçimleri ayrılmış bir coğrafya üzerinde gerçekleşmiştir. Türkiye genelinde %42'nin üzerinde oy alan AKP'nin oy oranı %87,6 (Adıyaman, Sincik) ile %5 (Hatay, Samandağı) arasında değişmektedir. CHP'nin de oy oranı benzer derecede geniş bir aralıkta değişim gösteriyor. Oy oranı bir ilçeden diğerine en fazla değişim gösteren parti ise oy oranı "0" (Sivas'ın Doğanşehir ilçesinde HDP'ye verilen tek bir oy bile yok) ile %87 arasında değişen HDP. 24 Haziran seçimleri sonuçları doğru okunduğunda AKP'nin güçlü olduğu yerlerde CHP'nin varlığı önemsiz görünebilmektedir. 24 Haziran seçimleri Toplumun il, ilçe mahalle düzeyinde ayrıştığını göstermektedir.

Bu ayrışmayı sadece sosyolojik gereklilikler oluşturmuyor. Aynı zamanda Erdoğan'ın söylemleri mekânsal ayrışma ve kutuplaşmayı teşvik ediyor. Erdoğan bir beyanında "Çankaya, Beşiktaş, Kadıköy, Şişli gibi yerlerdeki seçim sonuçlarına bakın hiçbirinin ülke gerçekleriyle ilgisi olmadığını görürsünüz. Türkiye yansa da şaha kalksa da bunların umurlarında değildir. Buralardaki seçmen profili Türkiye pastasının kaymağını yiyen kesimden oluşuyor. Bu ilçelerde yaşayan sağduyulu vatandaşlarımız bilir ki bu ilçeler bugünkü seviyesine, belediyelerin değil büyükşehir belediyesinin ve hükümetin yatırımları sayesinde gelmiştir."⁶

6- AKP-MHP ittifakı ile Muhalefet Arasında Kutuplaşması

Türkiye 28 Mayıs 2013 Gezi olayları ile başlayan 15 Temmuz 2016 FETÖ darbesinden sonra doruğa çıkan AKP Muhalefet kutuplaşması yaşamaktadır. AKP ve MHP ittifakı sadece muhalefet partilerini değil sivil toplum örgütlerini, tek tek bireyleri daha da ötesi AKP'li olmayan Türkiye'nin geri kalanını fiili ve potansiyel düşman, FETÖ-PKK işbirlikçisi, yerli ve milli olmayan, kökü dışarıda, ABD ve AB işbirlikçisi olarak düşmanlaştırmakta ve dışlamaktadır. Bu kutuplaşma Türkiye tarihinde iktidar. Türkiye nüfusunun yarısı düzeyinde bir kitleyi hedef aldığı için çok tehlikelidir, risklidir. Yukarıda ifade edilen kutuplaşmaların en tehlikelisi. Bu kutuplaşmaya fiziki çatışmaya döndüğü andan itibaren geri dönüşü zordur. Erdoğan'ın çıkışlarının MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli ve Büyük Birlik Partisi Genel Başkanı Mustafa Destici'de anında karşılık bulması sosyal patlamalarda her iki partinin tabanlarının taşeron olarak kullanılacağı izlenimi vermektedir.

⁶ <http://fehnikoru.com/ak-partiye-oy-vermeyen-ulkeyi-umursamiyor-mi-yoksa-cok-mu-umursuyor>, ²⁹ Kasım 2018

7- Erdoğan ile Bütün Türkiye Arasında Kutuplaşma

Erdoğan bu gün itibarıyla yasaların kendine sağladığı güvencelere dayanarak yetkisini kutuplaştırmadan yana kullanmaktadır. Hiçbir şekilde eleştiriye tahammül etmeyen Tayyip Erdoğan'ın cumhurbaşkanı seçilmesini takip eden üç yılda 68 bin 817 kişiye cumhurbaşkanına hakaretten soruşturma açılmış 3 bin 414 mahkûmiyet kararı verilmiştir.⁷

“Erdoğan'ın ilk kez cumhurbaşkanı seçildiği 2014 yılında 132 dava varken, 2015'te bin 953, 2016'da 4 bin 187, 2017'de ise 6 bin 33 dava açıldı. Yine bu suçtan 2014'te 682 soruşturma varken, sayı 2015'te 7 bin 216, 2016'da 38 bin 254, 2017'de 20 bin 539 olmuştur.”⁸ Rakamlardaki dramatik artış başkanlık sisteminin korkutma ve sindirme üzerinden yürüdüğünü göstermektedir.

Erdoğan'ın hınç ve rövanşizm üzerine kurulu anlayışı “Gezi İsyanı” gibi kapanmış defterleri yeniden açarken laik ve seküler kesimin vatanseverliğini sorgulamaya kadar varmaktadır. Toplumsal tabanı olan Müjdat Gezen, Metin Akpınar gibi sanatçıların açıklamaları önce Erdoğan tarafından kriminalize ediliyor daha sonra yargıya emir veriliyor. Erdoğan, Metin Akpınar ve Müjdat Gezen'e “sanatçı müsveddesi” olarak hakaret ederken bu sanatçıların yargıda hak arama imkânları tamamen ortadan kalkmıştır. Ne kadar hazindir ki, bu sanatçıların hakkını arayacağı bir yargı sistemi bulunmuyor. Hukuktan arındırılmış yargıdan hak aramak giderek imkansız hale gelmektedir. Cumhurbaşkanı Anayasanın üzerinde kendini defacto olarak konumlandırılması Anayasayı fiilen işlevsiz hale getirmiştir. Anayasa'nın 34. Maddesinde yer alan “B. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı

MADDE 34- (Değişik: 3/10/2001-4709/13 md.)

Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir. Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ve kanunla sınırlanabilir. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.” İfadesine yapılan atıflar dahi suç kapsamına alınmıştır. Erdoğan'ın linç kampanyasının konusu olan Fatih Portakal sözleri Anayasanın 34. Maddesiyle güvence altına alınmıştır. Aslında Fatih Portakal üzerinden bütün sivil toplum örgütlerine muhalefete gözdağı verilmeye çalışılmaktadır. Erdoğan yeni bir kutuplaşma alanı inşa etmiştir. Bu kutuplaşma Erdoğan ile tüm Türkiye arasındadır. Erdoğan zaman zaman sadece muhalefete değil kendi seçmen tabanına parti teşkilatlarına da “içimizdeki hainler” söylemiyle tehditler savurmaktadır. Erdoğan'nın narsist lider tavrı seçmen tabanı tarafından projekte

⁷ <http://www.diken.com.tr/erdogana-hakarete-uc-yil-68-bin-817-sorusturma-3-bin-414-ceza>, ^{11.12.2018}

⁸ A.g.m.

⁹ Murat Paker, Türkiye Debelenirken Psiko Politik Yüzleşmeler, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul ²⁰¹⁶, s. 363

edilmekte böylelikle “biz narsizmi” oluşmaktadır. ⁹ Böylelikle vicdanını lidere teslim etmiş kitleler lidere kayıtsız ve koşulsuz teslimiyeti olağanlaştırmaktadırlar.

8-Suriyeli Sığınmacıların Neden Olduğu Kutuplaşma

AKP’nin kendi tabanının %87’sinin ülkelerine gönderilmesini istediği 5 Milyona yaklaşan Suriyeli Sığınmacıların savaşın durmasına rağmen ülkelerine gönderilmemeleri Erdoğan ile Türkiye’nin tamamına yakın bir kitle arasında kutuplaşmaya dönüşmüştür. Bu kutuplaşma Suriyelilerin entegrasyon sorunları ile çatışmaya dönüşmektedir. Bu çatışma Suriyeliler ile Türkler arasında gerçekleşmesi muhtemel tahribatı yüksek bir çatışma olmaya adaydır. Erdoğan Suriyeliler için Türkiye’yi karşısına almıştır. Suriyeliler anavatanlarına iade edilmedikleri takdirde fiziki çatışma mukkader görünmektedir. Suriyeliler muhtemel bir iç savaşın önemli bir bileşeni olmaları ihtimal dahilindedir.

SONUÇ

Başta Erdoğan olmak üzere AKP kutuplaştırma pratiğini rutine dönüştüren bir yönetim ile demokrasi ve güçlü sivil toplum deneyimine sahip bir ülkeyi yönetmeye çalışıyorlar. Aslında yönetemiyorlar. Yönetemedikleri ülkede meşruiyeti kutuplaşma üzerinden oluşturmaya çalışıyorlar. Otoriter yönetimlerin gereksinim duydukları Kamu yönetiminde gizlilik krizin görünür olmasını engellemekte yetersiz kalıyor. Milli eğitimden ekonomiye, ulaşım kadar bütün alanlar şeffaf olmayan yönetim anlayışının sonucu olarak felç olmuş durumdadır. Kriz bu kadar görünür iken kutuplaştırıcı siyasette ısrar etmenin varacağı aşama iç çatışmadır. Erdoğan’ın kitle psikolojisini seferberlik havasında sürekli ve canlı tutması kutuplaştırmayı yönetim pratiğine dönüştürmektedir. Esasında kitleleri seferberlik havasında sürekli mobilize etme anlayışı tüm otoriter ve totaliter rejimlere özgü bir durumdur.¹⁰

Başta Erdoğan olmak üzere AKP hükümetine çatışmacı dil ve üslubun nedeni olan tansiyonun düşürülmesi için büyük görevler düşmektedir. Erdoğan başta olmak üzere Hükümet yetkilileri 15 Temmuz darbe girişimi sonrası sokağa kolaylıkla yansiyacak olan şiddet yüklü siyaset tarzından vaz geçmeleri aciliyet arz etmektedir.

15 Temmuz darbe girişimi sonrası AKP, mevcut kriz eğilimlerini daha da yoğunlaştırarak siyasal alanın tüm imkanlarını kullanarak, Türkiye’nin bitmek bilmez OHAL tarihinde yeni bir sayfa açmıştır. Nasıl kapanacağını henüz bilmediğimiz bu sayfa otoriter bir atılımı, muhalefetin baskı altına alınışını, tek kişinin yönetimine yönelik bir idari ve hukuksal düzenlemeyi ve baskı politikalarıyla üzeri örtülebilen derin bir siyasal krizi de beraberinde getirdi. Giderek daha da derinleşecek bu siyasal kriz, demokrasi ve hak talep edenler tarafından demokratik bir kurucu momente dönüştürülmediği müddetçe sonlanacak gibi görünmüyor. ¹¹

¹⁰ Juan J. Linz, Totaliter ve Otoriter Rejimler (çev. Ergun Özbudun), 4. basım, Liberte Yayınları, İstanbul 2018, s. 238.

¹¹ Zafer Yılmaz, Yeni Türkiye’nin Ruhu, Hınç, Tahakküm, Muhtaçlaştırma İletişim yayınları, İstanbul 2018, s. 16

KAYNAKÇA

Emre Erdoğan-Pınar Uyan Semerci, Fanusta Diyaloglar Türkiye’de Kutuplaşmanın Boyutları, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul,2018

Türkiye Kurumsal Sorumluluk Derneği tarafından organize edilen Türkiye’de Kutuplaşmanın Boyutları Araştırması, <http://kssd.org/>

Oğuz Işık, Üç farklı Düzeyde Türkiye’de Benzeşme, Ayrışma Dinamikleri. Siyasetin ve Ayrışmanın Coğrafyası”, Birikim Dergisi, Sayı 340, Ağustos 2017

Şerif Mardin, “Center-Periphery Relations: A Key to Turkish Politics?”, Daedalus, Vol. 102, No. 1, Post-Traditional Societies (Winter, 1973)

Oğuz Işık, “24 Haziran Seçim Coğrafyası: Türkiye Siyasetinde Ayrışma Katmanları”, Birikim, Eylül 2018, s.97.

<http://fehnikoru.com/ak-partiye-oy-vermeyen-ulkeyi-umursamiyor-mi-yoksa-cok-mu-umursuyor>, 29 Kasım 2018

<http://www.diken.com.tr/erdogana-hakarete-uc-yil-68-bin-817-sorusturma-3-bin-414-ceza>, 11.12.2018

Murat Paker, Türkiye Debelenirken Psiko Politik Yüzleşmeler, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2016, s.363

Juan J. Linz, Totaliter ve Otoriter Rejimler(çev. Ergun Özbudun), 4.basım,Liberte Yayınları, İstanbul 2018, s.238.

Zafer Yılmaz,Yeni Türkiye’nin Ruhu, Hınç, Tahakküm, Muhtaçlaştırma İletişim yayınları, İstanbul 2018, s.16

Çıkacak Raporlar

www.21yyte.org

